

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА

Факультет фінансів

Кафедра фінансів імені Віктора Федосова

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА «Митна справа»
ГАЛУЗЬ ЗНАНЬ 07 «Управління та адміністрування»
СПЕЦІАЛЬНІСТЬ 072 «Фінанси, банківська справа та
страхування»

Форма навчання: очна (денна)

очна (денна), заочна, дистанційна

КВАЛІФІКАЦІЙНА БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему «Організація сплати митних платежів і надання тарифних пільг в
Україні»

(назва теми)

здобувача Кривенка Андрія Юрійовича

(ПІБ, підпис)

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент

Захожай Костянтин Валерійович

(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

**Робота допущена до захисту перед екзаменаційною комісією
з атестації здобувачів вищої освіти (ЕК)**

Завідувач кафедри: д.е.н., професор Буряченко Андрій Євгенович

(науковий ступінь, учене звання, ПІБ)

(підпис)

Київ 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ І ТАРИФНИХ ПІЛЬГ...	6
1.1. Сутність та характеристика митних платежів і тарифних пільг.....	6
1.2. Нормативно-правове регламентування об'єкта дослідження.....	18
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ СТЯГНЕННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ І НАДАННЯ ТАРИФНИХ ПІЛЬГ В УКРАЇНІ ПРОТЯГОМ 2019 – 2023 РОКІВ.....	22
2.1. Індикатори ефективності митних платежів і тарифних пільг.....	22
2.2. Вплив митно-тарифного регулювання на соціально-економічний розвиток держави.....	26
РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ І НАДАННЯ ТАРИФНИХ ПІЛЬГ В УКРАЇНІ	37
3.1. Проблеми стягнення митних платежів і надання тарифних пільг.....	37
3.2. Зарубіжний досвід проведення митно-тарифної політики.....	39
3.3. Напрями удосконалення справляння митних платежів і надання тарифних пільг в Україні.....	44
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	52

ВСТУП

Актуальність теми. Протягом багатьох років важливим є питання ефективного наповнення Державного бюджету України. При цьому важливе місце при формуванні доходів займають податкові надходження, у свою чергу, основними складовими податків є митні платежі, оскільки вони виступають не лише інструментами митної політики, але й регулятором суспільних відносин, що виникають при переміщенні товарів через кордон. Належний контроль за стягненням митних платежів і наданням тарифних пільг є одними із ключових чинників, що впливають на фінансову стабільність держави, адже вони мають відображати результати проведення експортно-імпортних операцій на зовнішньому ринку як для самої держави, так і для суб'єктів ЗЕД. Саме тому важливо досліджувати та покращувати організацію сплати митних платежів та надання тарифних преференцій.

Актуальність та практична значимість теми полягає у тому, що курс на Євроінтеграцію, обраний Урядом України, супроводжується необхідністю дотримання вимог міжнародних економічних організацій щодо забезпечення вільного доступу іноземних товарів на внутрішній ринок та зниження тарифних бар'єрів. Це зумовлене необхідністю проведення модернізації при організації стягнення митних платежів і надання тарифних пільг.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження організації сплати митних платежів та надання тарифних пільг зробили такі науковці як: Я. Балицька, Т. Бороденко, А. Брендак, М. Гапонюк, Д. Данілов, О. Запорожець, А. Зубрицький, Ю. Костишин, О. Костяна, А. Крисоватий, В. Ляшевська, Є. Маланушенко, В. Мартинюк, В. Мельник, Т. Острікова, М. Радченко, Д. Серебрянський, В. Скрипник, О. Сторожук, Т. Фасолько, О. Фрадинський, І. Швабій та інші. При цьому варто зауважити, що деякі питання у сфері організації сплати митних платежів і надання тарифних пільг є досі невирішеними, що вимагає проведення нових наукових досліджень.

Мета і завдання дослідження. Метою є теоретичне обґрунтування сутності і розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення процесу стягнення митних платежів і надання тарифних пільг.

Реалізація заданої мети можливе за умови виконання наступних *завдань*:

- визначити сутність та дати характеристику митних платежів і тарифних пільг;
- охарактеризувати нормативно-правове регламентування об'єкта дослідження;
- розглянути індикатори ефективності митних платежів і тарифних пільг;
- дослідити вплив митно-тарифного регулювання на соціально-економічний розвиток держави;
- окреслити проблеми стягнення митних платежів і надання тарифних пільг;
- розглянути зарубіжний досвід проведення митно-тарифної політики;
- обґрунтувати напрями удосконалення справляння митних платежів і надання тарифних пільг в Україні.

Об'єктом кваліфікаційної бакалаврської роботи є митні платежі і тарифні пільги.

Предметом дослідження – економічні відносини, що виникають у процесі митно-тарифної політики при організації сплати митних платежів і надання тарифних пільг.

Методи дослідження. У КБР було використано такі методи: зведення і групування, спостереження, аналіз динаміки і структури, методи порівняння та узагальнення, графічний і табличний аналіз.

Теоретична, методична та практична значущість отриманих результатів визначається у вирішенні актуальних науково-практичних задач щодо ефективної організації сплати митних платежів та надання тарифних пільг в Україні шляхом покращення інформаційних систем і технологій та створення належного контролю у митній сфері держави.

Інформаційною базою дослідження є законодавчі та інші нормативно-правові акти, які регламентують питання, що пов'язані організацією сплати митних платежів та наданням тарифних пільг, наукові праці українських та зарубіжних вчених, дослідницькі роботи практиків у сфері митної справи, звіти органів ДМСУ.

Структура роботи. Дана кваліфікаційна бакалаврська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДМІНІСТРУВАННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ І ТАРИФНИХ ПІЛЬГ

1.1. Сутність та характеристика митних платежів і тарифних пільг

Митні платежі – різновид податкових платежів та інших зборів, які згідно з Податковим кодексом України або відповідно до митного законодавства сплачуються під час переміщення та/або у зв'язку із переміщенням товарів через митний кордон України, контроль за їх стягнення несуть відповідальність контролюючі органи [1].

В Україні на даний момент сплачуються такі види митних платежів, що вказані на рис. 1.1.

Митний кодекс України, Закони України, Постанови Кабінету Міністрів та нормативні акти Державної митної служби України регулюють порядок оподаткування товарів, які вивозяться або пересилаються громадянами за митний кордон України, а також визначають їх перелік.

Пропонується розглянути сутність, види та особливості основних видів митних платежів.

Мито – це загальнодержавний податок, який встановлений Податковим і Митним кодексами України, котрий нараховується та сплачується згідно з МКУ, Законами України та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України [3].

Мито при імпортно-експортних операціях стягується разом із податком на додану вартість і акцизним збором. Державна митна служба України контролює їх справляння, тому багато науковців відносять його до непрямих податків [4]. При цьому спірним залишається визначення юридичної природи мита. Мито за своєю природою є дозволом держави на імпортування або експорт товарів з території

України з метою їх подальшої реалізації, якщо податок є обов'язковим платежем, який не передбачає конкретної відплатності.

Рисунок 1.1 – Види митних платежів

Джерело: складено автором на основі [2]

Однак, при сплаті мита, зокрема при імпортуванні діє пільговий режим, аналогічний до того, що надається при сплаті непрямих податків. Такі пільги встановлюються у разі сплати благодійних внесків, які справляються відповідно до встановленої Урядом України процедури, а також при іноземному інвестуванні, коли грошові кошти вносяться до статутних фондів вітчизняних підприємств [4].

Пропуск товарів через Митницю супроводжується декларуванням, яке здійснюється шляхом заяви за встановленою формою (письмово, усно тощо) при внесенні точних даних про мету переміщення товарів та інших предметів через митний кордон України, а також будь-яких відомостей, необхідних для митного контролю та митного оформлення. Законодавство вимагає оплати митних зборів, у тому числі мита за митне оформлення. Додаткова плата за зберігання товарів на митних та інших складах, якими володіють митні органи, також є частиною системи основних митних платежів.

Залежно від режиму переміщення (ввезення або транзит), один збір справляється одноразово за одним платіжним документом. Це залежить від виду, місткості або загальної маси транспортного засобу.

Особи, які ввозять, вивозять або переміщують товари через митний кордон України, є платниками мита, що стягується Митницею. У якості платників можуть виступати як власники товарів, так і уповноважені особи, які їх представили. На відміну від заборони перекладати платежі за податки на третіх осіб, у цьому випадку це дозволено.

Митна вартість товару, тобто ціна, яку потрібно сплатити або вже фактично заплатити за нього під час проходження митного кордону України, є об'єктом оподаткування. Визначення митної вартості включає як ціну товару, зазначену в самому рахунку-фактурі, так і фактичні витрати, якщо вони не зазначені в рахунку-фактурі (для транспортування, навантаження, розвантаження, перевантаження та страхування до митного кордону України; комісійні та брокерські операції; плата за використання об'єктів інтелектуальної власності, які містять дані про товари та інші речі, які повинні бути оплачені імпортером (експортером) прямо чи побічно під час ввезення) [4].

Україна використовує такі види мита [5]:

- ввізне (встановлюється на товари, що ввозяться на митну територію України);
- вивізне (встановлюється законодавством на товари, вироблені в Україні, що вивозяться за межі її митної території);

- сезонне (може встановлюватися на окремі товари на строк не менше 60 і не більше 120 календарних днів, що йдуть послідовно з дня встановлення сезонного мита);
- особливі види:
 - спеціальне (як засіб захисту національного товаровиробника, у разі, якщо товари ввозяться на митну територію України в обсягах та/або за таких умов, коли їх ввезення може заподіяти значної шкоди національному товаровиробнику; або як заходи у відповідь на дискримінаційні та/або недружні дії інших держав, митних союзів та економічних угруповань, що обмежують реалізацію законних прав та інтересів суб'єктів економічної діяльності України);
 - антидемпінгове (встановлюється відповідно до Закону України «Про захист національного товаровиробника від демпінгового імпорту» у разі ввезення на митну територію України товарів, що є об'єктом демпінгу, який вже заподіює шкоду чи створює загрозу заподіяння цієї шкоди національному товаровиробнику);
 - компенсаційне (встановлюється згідно до Закону України «Про захист національного товаровиробника від субсидованого імпорту» у разі ввезення на митну територію України товарів, які є об'єктом субсидованого імпорту, що може заподіяти значної шкоди національному товаровиробнику);
 - додатковий імпортний збір (встановлюється законом відповідно до Ст. XII Генеральної угоди з тарифів і торгівлі 1994 року та Домовленості про положення ГАТТ-1994 щодо платіжного балансу у разі значного погіршення стану платіжного балансу чи істотного скорочення золотовалютних резервів, чи досягнення ними мінімального розміру з цільовим

забезпеченням рівноваги платіжного балансу і поповнення золотовалютних резервів) [6].

Платниками мита є [6]:

- 1) особа, яка ввозить або вивозить товари на митну територію України;
- 2) особа, на адресу якої надходять товари у міжнародних поштових чи експрес-відправленнях, вантажних відправленнях, котрі не мають багажу;
- 3) особа, на котру покладено обов'язок дотримуватися вимог митних режимів, що передбачають звільнення від оподаткування митом у випадку їх порушення;
- 4) особа, яка використовує товари, митне оформлення яких було здійснено з умовним звільненням від оподаткування не за цільовим призначенням чи всупереч умовам або цілям такого звільнення згідно з Митним кодексом України, іншими Законами України, а також будь-яка інша особа, котра без жодних підстав використовує звільнення від оподаткування митом (податкову пільгу);
- 5) особа, яка реалізує або передає у володіння, користування чи розпорядження товари, які були відпущені у вільний обіг на митній території України зі звільненням від оподаткування митними платежами, до закінчення строку, який визначений законом;
- 6) особа, яка реалізує товари, транспортні засоби відповідно до Ст. 243 Митного кодексу України [6].

Об'єктами оподаткування митом є:

- товари, митна вартість яких перевищує еквівалент 150 євро, які ввозяться на митну територію України чи вивозяться за її межі підприємствами;
- товари, які ввозяться (пересилаються) на митну територію України в обсягах, котрі підлягають оподаткуванню митними платежами;
- товари, транспортні засоби, що реалізуються.

У разі ввезення товарів на митну територію України або їх вивезення з митної території України дата виникнення податкових зобов'язань із сплати мита є датою подання митному органу митної декларації для митного оформлення або дата нарахування податкового зобов'язання митним органом у випадках, визначених МКУ та Законами України.

Для товарів, що переміщуються через митний кордон України, застосовуються наступні ставки оподаткування митом:

- 1) для товарів, на які Законом встановлено адвалорні ставки мита, - митна вартість товарів;
- 2) для товарів, на які Законом встановлено специфічні ставки мита, - кількість таких товарів у визначених законом одиницях виміру;
- 3) для товарів, на які Законом встановлено комбіновані ставки мита, база оподаткування визначається відповідно до пунктів 1 та/або 2.

В Україні використовуються такі види ставок мита [6]:

- адвалорна – визначається у відсотках до встановленої бази оподаткування;
- специфічна – у грошовому розмірі за одиницю бази оподаткування;
- комбінована, яка складається з адвалорної та специфічної ставок мита.

Акцизний збір – це непрямий податок на певні товари / продукцію, які визначені Законом як підакцизні, котрий включається до ціни цих товарів / продукції [7].

Перелік товарів / продукції, на котрі встановлюється акцизний збір, а також його ставки затверджуються Верховною Радою України. Акцизний збір стягується уже з готового товару на кінцевій стадії виробництва або під час передачі його для реалізації в торгівлю [8].

Платниками акцизного збору виступають суб'єкти підприємницької діяльності, тобто виробники підакцизних товарів / продукції і суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють імпорт підакцизних товарів / продукції. Акцизний збір справляється з фізичних осіб (громадян України, іноземців та осіб без громадянства), котрі ввозять або пересилають на митну

територію України товари, що є підакцизними, у таких обсягах, що перевищує за вартістю 200 євро.

Об'єктами оподаткування акцизним збором виступають:

- обороти з реалізації вироблених в Україні підакцизних товарів чи продукції шляхом їх продажу, обміну на інші товари (продукцію, роботи, послуги), безоплатної передачі товарів чи продукції та/або з їх частковою оплатою;
- обороти з реалізації або передачі товарів чи продукції для власного споживання, промислової переробки, окрім оборотів з реалізації або передачі для виробництва підакцизних товарів, та для працівників цього підприємства;
- митна вартість імпортованих товарів чи продукції, які придбані за іноземну валюту або у порядку обміну чи безоплатної передачі. А у разі відсутності митної вартості використовують закупівельну.
- суми податків на підставі рішень судових органів щодо розсуду спорів між транспортними організаціями з приводу втрати чи нестачі продукції, яку перевозять;
- суми стягнень з осіб, котрі винні в нестачі або у розкраданні підакцизних товарів;
- обсяг виручки від реалізації конфіскованого підакцизного майна, що переходить у власність держави [8].

Акцизний збір розраховується як у твердих (фіксованих) сумах, так і у відсотках. Тверді ставки затверджуються виключно в євро. Відсоткові ставки встановлюються відносно обороту, який оподатковується, і включає суму акцизу. На рис. 1.2 схематично показано основні 2 види обчислення ставок акцизного збору.

При закупівлі імпортних товарів або продукції оподатковуваний оборот визначається, виходячи з їх митної вартості. Під час розрахунку цієї вартості іноземна валюта перераховується в національну валюту України за курсом Національного банку України, який діє у той день, коли була подана митна

декларація. Акцизний збір від реалізації підакцизних товарів громадянами, котрі займаються підприємницькою діяльністю, сплачується з джерела, на основі якого формувались доходи.

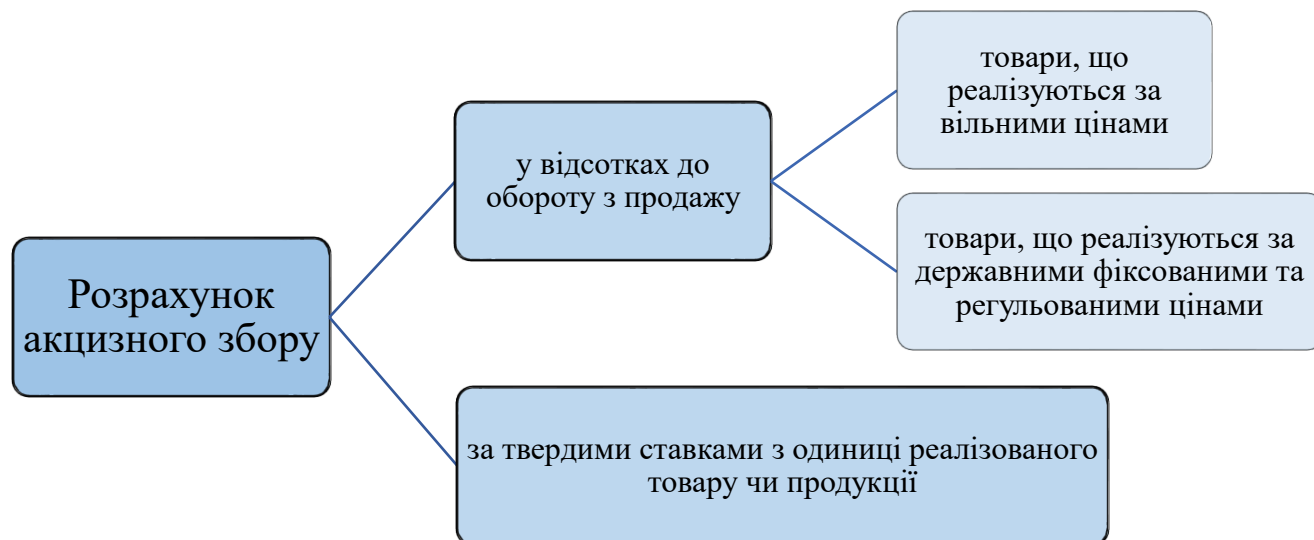

Рисунок 1.2 – Розрахунок ставок за акцизним збором

Джерело: складено автором на основі [8]

Для акцизного збору використовуються два підходи щодо визначення оподаткованого обороту у залежності від того, які ставки акцизного збору встановлено. У випадку, коли такі ставки встановлено в абсолютних величинах до фізичних розмірів підакцизних товарів, то оборот, що оподатковується, визначається обсягом реалізації підакцизних товарів. Якщо ж ставка акцизного збору стягується у відсотках до їх вартості, то оборот, що оподатковується, визначається, виходячи із цін реалізації.

У випадку використання підакцизних товарів на території підприємства для власних виробничих потреб, враховуючи навіть товари для передачі з цеху в цех, обороти, що оподатковуються, визначаються із собівартості цих товарів. Варто зауважити, що це стосується виробництва лише не підакцизних товарів. У випадку, коли підакцизні товари використовуються на підприємстві для виробництва підакцизних товарів, то акцизний збір не стягується, винятком є виробництво алкогольних напоїв [8].

Податок на додану вартість (ПДВ) є одним із ключових елементів податкової системи України, він відіграє важливу роль у формуванні доходів Державного бюджету. Це непрямий податок, який додається у вартість товарів та послуг на кожному етапі виробництва чи обігу від виробника до споживача, який і сплачує цей податок. Організації та підприємці, що здійснюють виробничу діяльність, відповідають за відрахування ПДВ до бюджету [9].

За стандартом ставка ПДВ становить 20% і застосовується до переважної більшості товарів та послуг. Проте важливо зазначити, що є винятки, котрі зазначені в Податковому кодексі України:

- деякі категорії товарів та послуг підлягають під знижену ставку ПДВ у розмірі 7%. Це стосується певних видів медичних товарів та обладнання. А також є ставка 14%, що застосовується при ввезенні на митну територію України сільськогосподарської продукції або при поставлянні цієї продукції на територію України. Така політика спрямована на підтримку секторів, що мають соціальне значення для держави;
- існує також і нульова ставка ПДВ, котра зазвичай спрямована на товари, що експортуються. Таким чином, товари, що експортуються за межі території України, відвантажуються без нарахування ПДВ. Така політика допомагає збільшувати експортний потенціал нашої країни та робить товари вітчизняних виробників більш конкурентоспроможними та привабливими на міжнародному ринку.

Умови сплати податку на додану вартість та категорії платників візуалізовано на рис. 1.3.

Не сплачують ПДВ невеликі підприємства, що зареєстровані на умовах загальної системи оподаткування, і в яких річний дохід у загальному не перевищує 1 млн грн. Також не мають зобов'язання платити ПДВ підприємці на спрощеній системі оподаткування, за винятком тих, котрі перераховані на рис. 1.3 [10].

Таким чином, як акцизний збір, так і ПДВ мають певні особливості при їх сплаті, спрощені системи чи знижені тарифи – тобто пільги. У контексті цього

пропонується розглянути процес встановлення тарифних пільг при сплаті митних платежів.

Рисунок 1.3 – Умови та категорії платників ПДВ

Джерело: складено автором на основі джерела [10]

Тарифна пільга (преференція) – це пільга, котра надається на умовах взаємності або в односторонньому порядку під час реалізації торгової політики України по відношенню до товару, який переміщується через митний кордон, у вигляді:

- повернення раніше сплаченого мита;
- звільнення від сплати митних платежів;
- зменшення ставки митних платежів (пільгові ставки);
- встановлення тарифних квот на преференційне ввезення (вивезення) товару [11].

Тарифні пільги є важливим інструментом у стимулюванні зовнішньоекономічної діяльності, адже зниження обсягів сплати митних платежів робить імпорт товарів більш вигідним, що може провокувати збільшення обсягів зовнішньої торгівлі, утворення кращих ринкових зв'язків між державами.

Також сюди можна віднести збільшення експорту вітчизняних товарів за рахунок надання тарифних пільг в інших країнах.

Слід зазначити, що преференції допомагають захистити вітчизняного товаровиробника від іноземної конкуренції, а також здійснюють підтримку розвитку стратегічних галузей економіки. Крім того, пільги допомагають Україні інтегруватись до світової економіки, сприяють зниженню податкового навантаження на суб'єкти господарювання, а також зменшують адміністративні бар'єри для ведення бізнесу, що, у свою чергу, підвищують привабливість України для інвестицій з-за кордону.

У нашій країні існує встановлення тарифних пільг (тарифних преференцій) щодо ставок Митного тарифу у вигляді звільнення від оподаткування ввізним митом, зменшення ставок ввізного мита чи встановлення тарифних квот відповідно до законодавства України і для ввезення товарів, які походять з держав, з якими укладено відповідні міжнародні договори [6].

Слід зазначити, що при ввезенні на митну територію України не підлягають оподаткуванню [5]:

- товари, загальна митна вартість котрих не більше 200 євро, а загальна вага не більше за 50 кг, які ввозяться громадянами у супроводжуваному багажі (при умові усного декларування) або перевідправляються в несупроводжуваному багажі та прибувають на адресу громадян у міжнародних поштових відправленнях;
- горілчані вироби у кількості 1 л, вино – 2 л, пиво – 5 л, тютюнові вироби – 200 цигарок (або 200 г таких виробів), що ввозяться в особистому багажі громадянами;
- товари, які належать громадянам-нерезидентам і переміщуються транзитом через митну територію України;
- товари, які тимчасово ввозяться на митну територію України із зобов'язанням про їх зворотне вивезення;

- товари, що належать громадянам-резидентам та переміщуються у транзитних зонах міжнародних аеропортів транзитом;
- товари та транспортні засоби, що належать особам, котрі користуються на території України митними пільгами відповідно до Ст. 59-63, 65-67 Митного кодексу України;
- транспортні засоби кількісно однією одиницею за кожною товарною позицією і товари, які ввозяться або пересилаються громадянами та входять у склад спадщини, що було відкрито за межами України на користь резидента лише у випадку підтвердження її складу органами, які вчиняють нотаріальні дії у країні її відкриття (при умови легалізації), тощо.

Важливо, що громадяни мають право на безперешкодне ввезення особистих речей на митну територію України у режимі тимчасового ввезення при умови їх усного чи письмового декларування, виключно за бажанням власника таких речей.

Митне оформлення товарів, які ввозяться громадянами України на митну територію держави в режимі тимчасового ввезення в тих обсягах, котрі підлягають оподаткуванню, відбувається шляхом письмового декларування у порядку, що визначений Державною митною службою України і поданням митному органу зобов'язання про зворотне вивезення цих товарів за митну територію України.

Україна має змогу укласти з іншими державами двосторонні та багатосторонні договори, котрі на основі взаємності встановлюють спеціальні митні режими, які забезпечують пільгові умови для суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності України й іноземних суб'єктів господарської діяльності цих держав [5].

Таким чином, митні платежі – різновид податкових та інших платежів, які сплачуються під час переміщення та/або у зв'язку із переміщенням товарів через митний кордон України. Тарифні пільги надаються у вигляді повернення раніше сплаченого мита, звільнення від сплати митних платежів, зменшення ставки

митних платежів (пільгові ставки) та встановлення тарифних квот на преференційне ввезення (вивезення) товарів.

1.2. Нормативно-правове регламентування об'єкта дослідження

Процеси інтеграції України до світового економічного простору інтерпретуються збільшенням обсягів міжнародних торговельних взаємовідносин. При цьому постійно посилюються вимоги суб'єктів міжнародної торгівлі до забезпечення вільного доступу іноземних товарів та послуг до внутрішніх ринків держав та зменшення тарифних бар'єрів. Необхідність реформування митної галузі нашої держави відповідно до норм законодавства ЄС зумовлює удосконалення системи адміністрування митних платежів та тарифних пільг.

Запровадження дієвих заходів щодо осучаснення адміністрування та контролю за сплатою митних платежів тісно пов'язане з великою часткою їх надходжень до Державного бюджету України. В умовах сьогодення одним із основних завдань під час організації сплати митних платежів і надання тарифних пільг є, перш за все, удосконалення митного законодавства України відповідно до правил і норм податкових систем країн, з якими Україна співпрацює на міжнародному ринку [12].

Законодавство України з питань державної митної справи, що регламентує митні платежі і тарифні пільги складається з [15]:

- Конституції України;
- Митного кодексу України;
- Податкового кодексу України;
- Законів України «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску через державний кордон України», «Про загальні засади створення і функціонування

спеціальних (вільних) економічних зон», «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей», «Про Митний тариф України»;

- міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України:
 - Угоди між Державною митною службою України і Державним департаментом митного контролю Республіки Молдова про взаємне визнання митних документів і митних забезпечень;
 - Порядку взаємодії між Державною митною службою України та Департаментом митного контролю Республіки Молдова з питань обміну митною статистичною інформацією;
 - Угоди між Урядом України і Урядом Республіки Польща про співробітництво і взаємодопомогу у митних справах;
 - Угоди між Державною митною службою України та Головним митним управлінням Республіки Польща про зв'язок у сфері взаємодопомоги;
 - Угоди між Урядом України і Урядом Угорської Республіки про взаємну допомогу в митних питаннях;
 - Угоди між Кабінетом Міністрів України і Урядом Румунії про взаємодопомогу в митних справах;
 - тощо [16].
- інших нормативно-правових актів.

Проаналізуємо основні законодавчі акти, що встановлюють нормативи для регулювання митних платежів і тарифних пільг в Україні.

Відповідно до Закону України «Про Митний тариф України» було приведено номенклатури товарів України у відповідність до вимог нині діючої Гармонізованої системи опису та кодування товарів редакції 2022 року на виконання міжнародних зобов'язань, які запозичені Україною у рамках Міжнародної конвенції про Гармонізовану систему опису та кодування товарів. Також проводиться адаптація митної статистики України до сучасних міжнародних митних стандартів класифікації та гармонізації зовнішньоторговельної

документації. Також відбувається спрощення процедури митного оформлення товарів при здійсненні зовнішньоторговельних операцій [17].

Автор вважає, що Закон України «Про Митний тариф України» має покращити роботу та швидкість процесів сплати митних платежів і надання тарифних пільг при перетині митного кордону України, адже згідно до цього законодавчого акту при розмитненні як іноземних, так і вітчизняних товарів в режимах імпорту/експорту буде витрачатися менше часу на митне оформлення, покращиться комунікація за рахунок функціонування єдиної системи класифікації та кодування.

Закон України «Про єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску через державний кордон України» передбачає єдиний збір з власників транспортних засобів, які перетинають державний кордон. Єдиний збір включає в себе:

- перевірку вантажів і транспортних засобів у пунктах пропуску через державний кордон відповідно до законодавства України;
- санітарний, ветеринарний, фітосанітарний, радіологічний та екологічний контроль вантажів і транспортних засобів;
- проїзд транспортних засобів автомобільними дорогами України;
- проїзд вантажів і транспортних засобів з перевищенням встановлених розмірів загальної маси, осьових навантажень;
- проїзд вантажів усіх транспортних засобів [18].

Автор вважає, що Закон України «Про єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску через державний кордон України» сприяє пришвидшенню оплати різних видів платежів за кожен окремий огляд чи перевірку товарів і транспортних засобів, адже встановлює єдиний збір, який включає все необхідне.

Таким чином, головним органом нормотворення та контролю щодо стягнення митних платежів та надання тарифних пільг є Державна податкова служба України, що співпрацює у даному напрямі з Державною митною службою України. Основні норми, що стосуються митних платежів та преференцій,

регламентовані у Конституції України, Митному кодексі України, Податковому кодексі України, Законах України та інших нормативно-правових актах, що базуються на основі положень зазначених законодавчих документів.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ СТЫГНЕННЯ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ І НАДААННЯ ТАРИФНИХ ПІЛЬГ В УКРАЇНІ ПРОТЯГОМ 2019 – 2023 РОКІВ

2.1. Індикатори ефективності митних платежів і тарифних пільг

Разом із здобуттям незалежності України активно розпочався і процес розбудови національної економічної системи. В умовах лібералізації світової торгівлі й спеціалізації за ресурсним та технологічним принципами безпека зовнішньої торгівлі стає одним із головних факторів національної економічної безпеки. У цій ситуації ефективність функціонування митних органів виступає одним із визначальних факторів наповнення Державного бюджету, а також захисту вітчизняного ринку при конкуренції з боку іноземних товарів, але з іншого боку, діяльність ДМСУ безпосередньо впливає на створення вигідних умов для взаємоприбуткової міжнародної торгівлі, переміщення капіталів і робочої сили [19].

Одним із елементів механізму митного контролю за справлянням митних платежів та отриманням тарифних пільг є блок оцінки, котрий призначений для аналізу результатів за здійсненням контролем та оціненням чи нормативні індикатори системи фінансової безпеки знаходяться у межах норми?! У випадку недотримання рівня зазначених показників фінансової безпеки приймається управлінське рішення, яке спрямоване на збільшення рівня ефективності механізму задля подальшого зниження або ж усунення виявлених відхилень.

Питанню щодо формування методик оцінки ефективності контролю за митними платежами і тарифними пільгами присвячували свої праці вітчизняні та закордонні вчені. Проте дотепер не існує єдиної методики оцінки ефективності митного контролю за платежами та тарифними пільгами. Це пов'язано, по-перше, із тим, що митний контроль має індивідуальну специфіку оцінок, які вимагають

формування відповідних показників та критеріїв. По-друге, і досі триває дискусія з приводу вибору кращих для всіх цілей методик ефективності інтегральних показників. По-третє, є суперечки з приводу оцінки результативності, дієвості та ефективності контролю за митними платежами і тарифними пільгами як близькими за змістом для надання відповідної характеристики [20].

Тому основною проблемою формування груп показників чи індикаторів є те, що їх існує велика кількість і вони відрізняються за структурою, характеристикою зовнішньоекономічних потоків торгівлі. Вчені різняться за своїми думками щодо групування показників ефективності роботи Митниць кожної держави саме із цієї причини. При цьому складові елементи показників не можуть бути відокремленими від інших галузей економіки, адже існують причинно-наслідкові зв'язки, що і впливають на важливість та результативність відповідних індикаторів чи показників.

Наприклад, В. Мартинюк визначає важливими наступні індикатори для оцінки ефективності справляння митних платежів [21]:

- відсоток митних платежів у Державному бюджеті країни (розраховується як відношення митних платежів до доходів Держбюджету);
- рівень виконання плану надходжень від митних платежів (розраховується як відношення надходжень за фактом до надходжень митних платежів за планом);
- відсоток митних платежів у податкових надходженнях Державного бюджету країни (розраховується як відношення митних платежів до податкових надходжень Державного бюджету);
- навантаження митних платежів на імпорт (розраховується як відношення митних платежів до загального обсягу імпорту);
- реальний рівень митного навантаження на економіку (розраховується як відношення митних платежів до реального ВВП за мінусом нарахованих податкових пільг);

- номінальний рівень митного навантаження на економіку (розраховується як відношення митних платежів до номінального ВВП країни);
- митне навантаження на суб'єктів ЗЕД (розраховується як відношення сплачених до бюджету митних платежів до загального обсягу суб'єктів ЗЕД в країні) [21].

Представлений спектр індикаторів ефективності митних платежів, що включають тарифні пільги необхідний для аналізу впливу митно-тарифного регулювання на соціально-економічний розвиток держави, проте через недоступність звітності для отримання даних деяких вихідних показників автором будуть використані лише окремі показники для розрахунків у наступному підрозділі КБР.

Пропонується розглянути більш детально індикатори діяльності митних органів із справляння податків та зборів та регулювання тарифних пільг, яка є діючою у нинішній період (Наказ ДМС України № 659 «Про затвердження методики для сумарної оцінки ефективності роботи митних органів у справлянні податків та зборів») [20]:

- 1) рівень планового завдання щодо надходжень митних податків і зборів;
- 2) індикатор динаміки середнього рівня митної вартості одиниці ваги оподаткованого імпорту;
- 3) індикатор можливої місткості митних платежів митних органів;
- 4) індикатор співвідношення сум податкових зобов'язань, нарахованих митними органами;
- 5) індикатор визначення сум самостійно сплачених суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності нарахованих митними органами податкових зобов'язань.

Але вищезазначені індикатори не є вичерпними для аналізу об'єктів дослідження, тому, на думку автора, більш коректно буде проаналізувати вплив митно-тарифного регулювання на соціально-економічний розвиток держави, розрахувавши індикатор забезпеченості доходів бюджету митними платежами та

індикатор митного навантаження на економіку за двома наступними формулами (2.1 та 2.2 відповідно):

$$I_{дбмп} = \frac{МП}{ДДБ} \times 100\%, \quad (2.1)$$

де $I_{дбмп}$ – індикатор забезпеченості доходів бюджету митними платежами, у %;

МП – митні платежі, отримані у звітному році, млрд. грн.;

ДДБ – загальна сума доходів Державного бюджету України у звітному році, млрд. грн.

$$I_{мн} = \frac{МП}{ВВП} \times 100\%, \quad (2.2)$$

де $I_{мн}$ – індикатор митного навантаження на економіку, у %;

МП – митні платежі, отримані у звітному році, млрд. грн.;

ВВП – ВВП у звітному році, млрд. грн.

Тарифні пільги у порівнянні з іншими інструментами державної політики не можуть мати окремих показників чи індикаторів, котрі показують їх ефективність.

Це пов'язано з кількома причинами:

- складно визначити справжні наслідки після застосування певних видів тарифних пільг, адже на ситуацію мають вплив кілька факторів (наприклад, курс валют, ціни на світовому ринку, рівень конкуренції в окремих секторах економіки тощо);
- вплив тарифних пільг має багатосторонню дію, адже одні тарифні пільги можуть збільшувати обсяги імпорту і при цьому зменшувати ціни для кінцевих споживачів, але «пригнічувати» вітчизняних виробників;
- є складність у вимірюванні кількісно наслідків тарифних пільг, як приклад, після їх застосування може зрости або зменшитись конкуренція на внутрішньому ринку чи підвищитись або знизитись рівень інвестицій з-за кордону, що важко виміряти в конкретних цифрах;

Як вже зазначалось, для аналізу в наступному підрозділі цього розділу найкраще використати останні 2 формули (2.1 та 2.2) та певні показники для аналізу, які розроблені науковцем В. Мартинюк для відображення ролі та впливу на соціально-економічний розвиток держави митних платежів і тарифних пільг. Саме вказані індикатори дадуть можливість оцінити ефективність досліджуваних обов'язкових платежів з урахуванням відповідних преференцій.

Отже, розглянувши методики розрахунку індикаторів і показників митних органів, що впливають на митні платежі і тарифні пільги, стає можливим різнобічне з'ясування чи є досягнутою ефективність податкової політики для фінансової та соціальної системи України?! З цією метою необхідним є оцінення результатів роботи податкових та митних органів. Зростання чи зменшення значень зазначених вище індикаторів та показників дозволить знайти підходи для покращення якості роботи працівників ДПСУ та ДМСУ, дасть змогу виявити порушення та зменшити їх кількість.

2.2. Вплив митно-тарифного регулювання на соціально-економічний розвиток держави

Митно-тарифне регулювання – це взаємовідносини між державою та суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) щодо встановлення умов перетинання кордону товарами, послугами тощо. Такий вид регулювання є економічним, адже його основними інструментами є імпорт, експорт і митний тариф, що забезпечує фінансову і регулюючу функції. Також митне регулювання окреслює рамки соціально-економічної активності суб'єктів господарювання, при цьому, стримуючи або ж стимулюючи їх діяльність у залежності від економічних завдань, і сприяє розвитку міжнародних відносин та захисту національних соціально-економічних інтересів [22].

Варто розглянути, як саме впливають митні платежі та тарифні пільги на соціально-економічний аспект життя в Україні. Для цього визначимо, наскільки є великими частки митних платежів у доходах Державного бюджету України та ВВП (індикатор забезпеченості доходів бюджету митними платежами та індикатор митного навантаження на економіку відповідно), як саме змінюються ці частки, та під впливом яких чинників це відбувається?! (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Аналіз митних платежів і тарифних пільг за 2019 – 2023 рр.

Показники та індикатори/ Роки	2019	2020	2021	2022	2023
Митні платежі - всього, млрд. грн.	379,10	368,70	504,61	318,10	480,60
Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)	59,40	64,40	87,00	41,70	74,80
ПДВ з ввезених на територію України товарів	289,80	274,10	380,71	253,10	366,20
Ввізне мито	29,90	30,20	36,90	23,30	39,60
Податкові надходження, млрд.грн.	1070,32	1136,69	1453,80	854,50	1062,20
Доходи Державного бюджету, млрд. грн.	1289,80	1376,70	1662,20	1787,70	2672,50
ВВП, млрд. грн.	3977,20	4222,00	5450,80	5239,10	6537,80
Загальний імпорт, млрд.грн.	1947,59	1681,53	2286,07	2712,33	3237,01
Індикатор забезпеченості доходів бюджету митними платежами, %	29,39	26,78	30,36	17,79	17,98
Індикатор митного навантаження на економіку, %	9,53	8,73	9,26	6,07	7,35
Частка митних платежів у податкових надходженнях до Держбюджету,%	35,42	32,44	34,71	37,23	45,25
Навантаження митних платежів на імпорт, %	19,47	21,93	22,07	11,73	14,85

Джерело: розроблено автором на основі [25 – 30]

З табл. 2.1 видно, що частка митних платежів у доходах Державного бюджету України (або індикатор забезпеченості доходів бюджету митними платежами) за 2019 – 2020 роки мало тенденцію на зниження, у 2021 році був зріст і в 2022 – 2023 роках значення показника знову почалося різко зменшуватись. Схожа тенденція є і в частці митних платежів у ВВП (або індикатор митного навантаження на економіку) – за 2019 – 2020 роки було зниження, 2021 рік показав

ріст даного показника, а у 2022 році спостерігається різке його падіння, проте у 2023 році частка митних платежів у ВВП починає зростати. Ці показники мають таку тенденцію через коливання саме у сумі справлених митних платежів (2019 та 2020 роки – зниження, 2021 рік – зростання, 2022 рік – різке зниження і 2023 рік – підвищення у порівнянні із 2022 роком) і в цей час застосування окремих митних пільг.

Також важливо розглянути останні 2 індикатори – частка митних платежів у податкових надходженнях до Держбюджету, що має дещо іншу тенденцію, ніж попередньо розглянуті індикатори – у 2019 – 2022 роках він тримається майже на одному рівні з коливаннями у 2 – 3%, а у 2023 році має різкий зріст на 8,02%. Така ситуація зумовлена тим, що у 2023 році обидва показники (митні платежі та податкові надходження загалом) мають приріст, але митні платежі на 151,08%, а податкові надходження – на 124,31%, це значить, що ефективніше стали справляти у 2023 році митні платежі, але у цей час і стали більш відкриті кордони, ніж після оголошення воєнного стану у 2022 році.

І останній досліджуваний показник – навантаження митних платежів на імпорт у 2019-2021 роках мав певну стабільність і значення відрізнялись приблизно на 2%, а у 2022 році стався різкий спад, який дещо пішов на зростання у 2023 році. Така тенденція пов'язана з тим, що Україною було впроваджено низку тарифних пільг, які звільняли або ж зменшували навантаження на імпорт митних платежів. Які саме пільги та, який вплив вони мали описано далі.

У загальній сумі в 2020 році митні платежі мали спад, що пов'язано із зниженням зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання по всьому світу у зв'язку із поширенням вірусу COVID-19. Через пандемію цього вірусу було закрито аеропорти, обмежено перетинання кордону та пересування людей загалом задля зменшення контактів. Показник надходжень ПДВ з ввезених на територію товарів у обсягу до імпорту товарів чи послуг змінювався у 2020 році у порівнянні із 2019 під впливом звільнення згідно Податкового кодексу України від норми, що передбачала скасування від оподаткування операцій щодо ввезення сонячних панелей та вітрогенераторів, яка діяла протягом 2019 року.

Ситуація стала покращуватись, як можна побачити з табл.2.1, у 2021 році, адже люди почали вакцинуватись, кількість захворювань почала незначно скорочуватись, розпочала відновлення зовнішньоекономічна активність.

Також у 2021 році мали вплив такі фактори на відновлення зовнішньоекономічної діяльності [26]:

- з 1 березня 2021 року було встановлено ставку ПДВ 14% за операціями із ввезення на митну територію нашої держави та постачання по Україні продукції сільського господарства, згідно із змінами до Податкового кодексу України від 17 грудня 2020 року №1115-IX;
- з 1 січня 2021 року збільшились специфічні акцизні ставки та мінімальний акцизний податок на тютюнові вироби на 20%.

Автор вважає, що доцільно порівняти суму митних платежів, податкових надходжень та загального обсягу доходів Державного бюджету України, що візуалізовано на рис. 2.1.

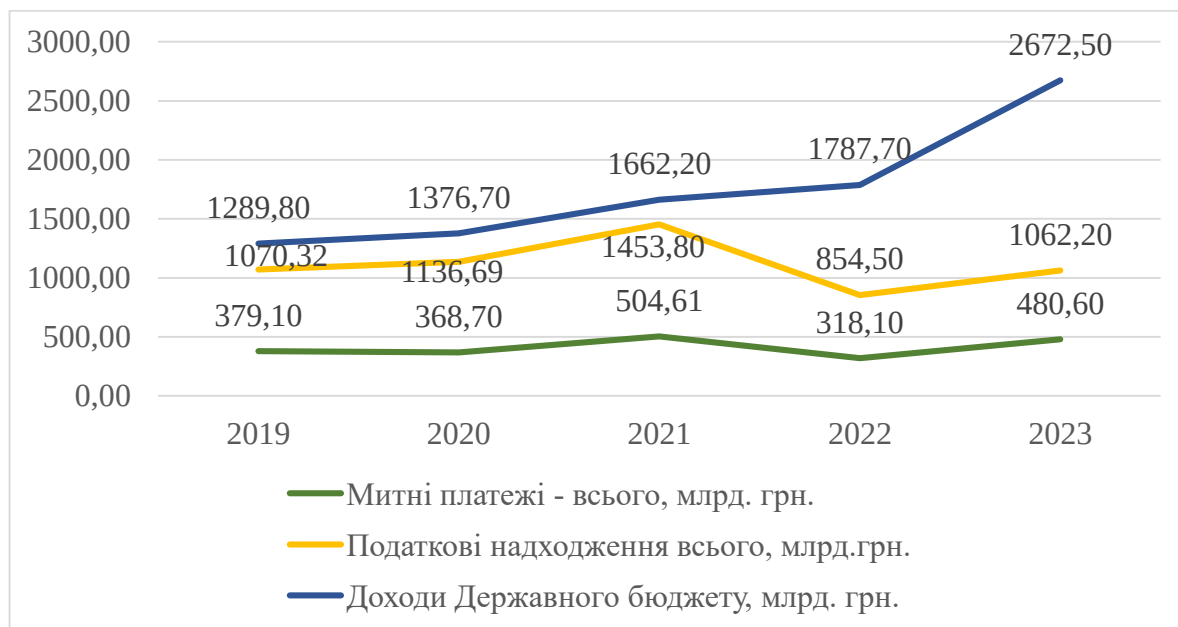

Рисунок 2.1 – Порівняння суми митних платежів, податкових надходжень та доходів до Держбюджету України за 2019 – 2023 рр.

Джерело: складено автором на основі джерел [25 - 29]

З рис. 2.1 можна побачити, що сума митних платежів та податкових надходжень у 2022 році мала різке зниження, у той час, як доходи Держбюджету поступово зростали.

Описана вище ситуація пов'язана із тим, що 24.02.2022 розпочалось повномасштабне вторгнення Росії на територію України. Тому із початку 2022 року у доходах Держбюджету поступово збільшується частка саме інших видів надходжень. Сюди належать власні надходження бюджетних установ, які зросли в 2,3 рази у 2022 році в основному за рахунок благодійних внесків, грантів та дарунків і надходжень від підприємств, організацій та фізичних осіб для виконання конкретних заходів за певними цілями (у тому числі і тих, що пов'язані з воєнним станом та безпосередньо наслідками збройної агресії Росії), а також доходи від частини чистого прибутку та дивідендів, які мали зростання на 64% внаслідок сплати дивідендів державними банками та підприємствами.

У перший рік повномасштабної війни скрутне становище, у якому опинилася наша країна, мало вплив на зовнішньоекономічну діяльність і, як результат, відбулося зменшення частки митних платежів як джерела доходу до бюджету. Тут мали вплив такі фактори:

- усі зовнішньоекономічні операції через ділянки українсько-російського та українсько-білоруського кордонів, навіть транзитні, були повністю зупинені; скасовано авіаперевезення і заблоковано роботу морських портів. За даними Державної служби статистики України це мало вплив на падіння обсягу як імпорту, так і експорту товарів на 24,1% та на 35,1 % відповідно у порівнянні з 2021 роком;
- значний спад економічної та ділової діяльності платників податків;
- масштабна як внутрішня, так і зовнішня міграція населення України;
- обстріли та знищення потужностей нафтопереробних заводів, металургійних комбінатів, руйнування інфраструктурних та енергетичних об'єктів України Росією;
- тимчасова пауза в роботі системи автоматичного повернення ПДВ;

- зниження ставки ПДВ до 7 % та зменшення ставки акцизного податку для основних видів пального;
- підвищення з 1 січня 2022 року на 20 % специфічних ставок і мінімального акцизного податку на тютюнові вироби;
- підвищення з 1 березня 2022 року на 5 % акцизної ставки на спирт і алкогольні напої;
- зростання грошового забезпечення військовослужбовців;
- надходження грантів від міжнародних партнерів [27].

Також варто зауважити, що імпорт товарів за 2022 рік зменшився на 20,3%, а його обсяги дорівнювали 55,6 млрд дол. США. Енергетичний імпорт скоротився на 8,9 %. І, у свою чергу, зменшився неенергетичний імпорт – на 23,2%, сюди відносять: продукцію машинобудування – на 32,3%; продукцію хімічної промисловості – на 34,4 %, продовольчі товари – на 22,7 %, чорні та кольорові метали – на 40,7 % [27].

У 2023 році ситуація дещо покращилась, українці та економіка пристосувалась до викликів воєнного стану, фінансова допомога від іноземних країн допомогла наповнювати необхідними ресурсами Держбюджет України, внутрішній та зовнішній ринки стають на шлях розвитку, курс валют поступово перейшов до плаваючого, інфляція під контролем [28].

Таким чином, імпорт товарів за 2023 рік зріс на 14,3 %, а його обсяги дорівнювали 63,5 млрд дол. США. Незважаючи на те, що енергетичний імпорт скоротився на 18,3 %, неенергетичний імпорт має зростання на 23,9 %, у тому числі за групами: продукція машинобудування – на 32,1%, продукція хімічної промисловості – на 19,2 %, продовольчі товари – на 15,1 %, чорні та кольорові метали – на 31,5%, деревина і вироби з неї – на 7,0 %. Водночас, скоротився імпорт промислових виробів на 3,4 % [28].

Також варто розглянути, як саме між собою співвідносяться акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції),

ПДВ з ввезених на територію України товарів та ввізне мито протягом 2019 – 2023 років (рис. 2.2).

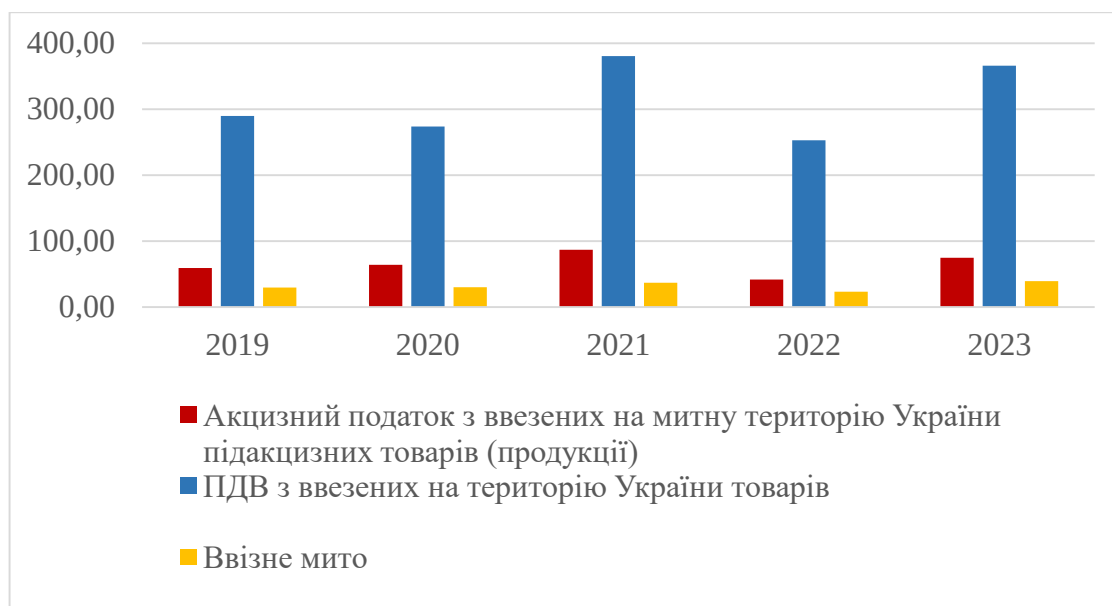

Рисунок 2.2 – Порівняння окремих видів митних платежів протягом 2019 – 2023 років

Джерело: складено автором на основі джерел [25 - 29]

Як видно з рис. 2.2, найбільшу частку в митних платежах складає податок на додану вартість з ввезених на територію України товарів. Всі три податки мають однакову тенденцію, як і митні платежі та податкові надходження: 2020 рік відображає незначний спад, 2021 рік – зростання, 2022 рік – стрімке падіння і 2023 рік – знову зростання. Фактори впливу ідентичні як і щодо митних платежів, але варто зазначити, що до окремих видів податків держава застосовувала тарифні пільги, які або зменшували суми платежів, або ж взагалі вони дорівнювали 0. Тому розглянемо такі ситуації детальніше.

З 1 квітня 2022 року громадяни мали змогу ввозити приватний транспорт на територію України без розмитнення. Відбулось звільнення від справляння податку на додану вартість, акцизного податку та ввізного мита за ввезення легкових автомобілів, мотоциклів і транспортних засобів для перевезення вантажів. Завдяки цьому було ввезено на територію України понад 119 тисяч нерозмитнених авто та іншого транспорту, проте через це держава недоотримала понад 13 млн. грн.

несплачених податків [31]. Тому вже 21 червня 2022 року Верховна Рада ухвалила Закон №7418, скасувавши при цьому надані пільги для ввезення автомобілів з іноземних країн. Також цим Законом було скасовано норму про розмитнення зазначених вище видів транспорту за одну годину. Але було додано пільгу – скасували ввізне мито та припинили стягнення пенсійного збору на електроавтомобілі.

Даний Закон для українців є негативною комунікацією влади з народом, адже військові дії тривають вже більше двох років, і, на жаль, немає жодної галузі в Україні, котра б безпосередньо або частково не мала втрат через російську агресію. І так за нещодавніми оцінками Світового банку, згідно результатів поновленої «Швидкої оцінки завданої шкоди та потреб на відновлення (RDNA3)» даних на кінець 2023 року розмір прямих втрат і руйнувань на території України становить майже 152 млрд. дол. США, а от спільна вартість повної відбудови і відновлення нашої країни складає 486 млрд. дол. США [28]. До найбільш постраждалих галузей економіки відносять сільське господарство, транспорт, промисловість, торгівля та енергетика. І за мінімальними підрахунками втрачено понад 90 тисяч авто через дуже часті обстріли Росією нашої території [31].

Введення тарифних пільг дало змогу громадянам купувати вживані машини для відновлення автопарку, адже для багатьох авто є важливою складовою життя, а також це вдала змога закуповувати більше машин з-за кордону для армії, адже там вони коштують дешевше.

Варто зауважити, що основною особливістю цього Закону є скасування збору на державне пенсійне страхування під час першої реєстрації легкових автомобілів. І це значно знизило вартість реєстрації, що оцінюється громадянами позитивно. А іншою особливістю є скасування ввізного мита. Цей крок справді необхідний і дозволив знизити вартість розмитнення на 10%, що теж має позитивний вплив [31].

У зв'язку із частими обстрілами Росією критичної інфраструктури (об'єкти оборони, об'єкти, що забезпечують населення електроенергією, теплом, газом, водою тощо) на території України, 8 листопада 2022 року Кабінетом Міністрів

України було узгоджено Постанову, котра передбачає звільнення від ПДВ та ввізного мита імпорту і подальшого постачання товарів, що є важливими для провадження опалювального сезону без значних ускладнень. Згідно даної Постанови мова йде саме про імпорт та постачання газогенераторів, електричних двигунів та інших генераторів, електрогенераторних установок та деяких інших товарів для енергетики та забезпечення тепла. І, як зазначив Денис Шмигаль, ці всі заходи є важливими та спрямовуються на прискорення ремонтів, забезпечення світлом і теплом, задоволення попиту населення на зазначені товари, а також на зниження цін на вказану продукцію [32].

Варто зазначити, що тарифні пільги впливають на зниження частки надходжень митних платежів, як джерела доходів Державного бюджету України. Тому пропонується розглянути, які основні пільги від сплати податків мали вплив на надходження до бюджету?!

1. Згідно Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану» від 24 березня 2022 року № 2142 було погоджено надання пільг зі сплати податків під час імпорту товарів, які не пов'язані із протидією військовій агресії країни-окупанта, надані тарифні пільги у квітні – червні 2022 року становили 42,1 млрд. грн. (сюди відносять пільги, які надані при ввезенні автомобілів громадянами – 26,2 млрд. грн.; пільги тим, хто працює за спрощеною системою нарахування податків – 13,3 млрд. грн.; пільги зі сплати мита, які надані підприємствам – 2,6 млрд. грн.) [33].
2. Сума надання пільг під час імпорту продукції оборонного призначення складає 31,4 млрд. грн., з них 4 млрд. грн. – це відтермінування сплати митних платежів при ввезенні на митну територію України товарів, у яких кінцевим отримувачем згідно умовам договору являються Міністерство оборони, ЗСУ та інші силові структури.

3. Пільги зі сплати акцизного податку під час ввезення сировини для виробництва інших підакцизних товарів (це переважно був тютюн) дорівнюють 28,1 млрд. грн.
4. Тарифні пільги, які спрямовані на відновлення енергосистем і забезпечення українців електроенергією лише за листопад – грудень 2022 року становили 4,8 млрд. грн., і, у свою чергу, саме під час імпорту електрогенераторів – 3,8 млрд. грн. [33].

Крім цього, було встановлено ставку оподаткування ПДВ на рівні 7% та ставку акцизного податку на рівні 0% на пальне згідно Закону України № 2120, який діє від 13 березня 2022 року, що мало наслідок зниження надходжень вказаних податків під час імпорту пального за березень – вересень 2022 року на 46,2 млрд. грн. Але навіть після часткового відновлення норм оподаткування акцизним податком у вересні 2022 року обсяги пільг до акцизного податку та ПДВ за жовтень – грудень 2022 року склали 20,7 млрд. гривень [33].

Тоді, як у 2022 році наша країна намагалась стимулювати економіку, покращувати зовнішньоекономічну діяльність, всебічно підтримувати громадян, то у 2023 році Україна перейшла до довоєнних тарифів, правил і норм задля стимулювання внутрішнього ринку, захисту вітчизняних виробників та збільшення доходів до Держбюджету.

Тому у 2023 році відбулися важливі зміни щодо митних тарифів в Україні. Загалом були збільшені ставки мита на окремі товари, а також встановлені оновлені ставки мита на певні товари. Такі зміни стосувалися [34]:

- автомобілів: ставка мита була збільшена з 7% до 10%;
- одягу: ставка мита була збільшена з 5% до 10%;
- алкогольних напоїв: ставка мита була збільшена з 10% до 15%;
- тютюну: ставка мита була збільшена з 20% до 25%.

Окрім зазначених товарів, було введено нові ставки мита на інші товари, наприклад, медичні препарати, обладнання для виробництва тощо [34].

Також у 2023 році було введено в експлуатацію електронну систему митного оформлення (ЕСМО). Така система дозволяє суб'єктам господарювання

оформлювати митні декларації в електронному вигляді, що вельми зменшує час митного оформлення. Впровадження ЕСМО направлене на полегшення і прискорення процедур у митних органах, і у свою чергу, впливатиме на підвищення ефективності митного контролю [34].

Таким чином, можна зробити висновок, що економіка України до 2022 року мала тенденції на зростання та стабілізацію, проте розпочатий військовий конфлікт Росією завдав великих обсягів збитків для економіки та відтягнув активне реформування для покращення кожної галузі економіки. Виклики воєнного стану досить сильно впливають на рішення Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України, Президента України та інші гілки влади. Уряд нашої країни діє в інтересах громадян та для покращення економіки, підвищення рівня зовнішньої торгівлі та стимулювання внутрішнього ринку. Тарифні пільги дозволяють українцям жити якісніше та ввозити іноземні товари більш вигідно, проте від цього страждає внутрішній ринок, тому влада у 2023 та 2024 роках підвищує тарифи, захищаючи вітчизняного виробника, та зменшує пільги для імпорту тощо.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА НАПЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ МИТНИХ ПЛАТЕЖІВ І НАДАННЯ ТАРИФНИХ ПІЛЬГ В УКРАЇНІ

3.1. Проблеми стягнення митних платежів і надання тарифних пільг

В умовах змін та розвитку міжнародних торговельних відносин і при цьому зростання необхідності забезпечення достатнього обсягу надходжень до бюджету в Україні має особливу актуальність питання ефективного адміністрування митних платежів та контролю за ними. Оплата митних платежів – це обов’язкова умова при розмитненні товарів, які ввозяться на територію країни. І тому нагальною необхідністю є розглянути проблеми, які стоять на заваді належного справляння митних платежів та отримання тарифних пільг при цьому.

Автор вважає, що основними проблемами під час стягнення митних платежів і надання тарифних пільг Митницею є:

1. Формування планових надходжень від Митниць за резервним методом визначення митної вартості товару.

На сьогодні надходження коштів від митних платежів до бюджету виступає для держави ключовим показником ефективної роботи ДМСУ [35]. Тому існування таких очікуваних надходжень до Державного бюджету спричинило у визначених випадках використання митниками не зовсім легальних інструментів шостого (або резервного) методу для визначення митної вартості товару (або продукції) поза ціною контракту. Це сприяє створенню простору для корупційної діяльності, адже зазвичай остаточною сума платежів є предметом домовленостей між декларантом та митним органом.

Реалізація митної справи із головною метою наповнення бюджету без повного виконання функції митної безпеки підсилює корупційний тиск на суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, при цьому підвищує обсяг «сірих» схем для

поставок товарів, і відбувається штучне зростання цін на товари, які були легально імпортовані.

І як наслідок цієї проблеми – зменшення обсягів легального імпорту та зовнішньої торгівлі загалом, що впливає на зниження обсягів іноземних інвестицій та спад ВВП країни [35].

2. Недосконале технічне оснащення і недостатній моніторинг використання технологічних засобів для контролю за Митницями. Наразі проводиться зміна орієнтації національної ЗЕД із домінуванням торговельних відносин з пострадянськими країнами на збільшення обсягів торгівлі з державами Європи і в цей момент змінюється територіально характер навантаженості на митні пости. На жаль, не всі митні пости оснащені системами сканування і габаритно-ваговими комплексами. Це впливає на якість проведення процедури стягнення митних платежів. Показники обладнання постів є нижчими за наявні потреби митних підрозділів [36].
3. Ще одним важливим недоліком у зоні контролю за достовірністю визначення митної вартості є непередбачуваність і недостатня прозорість у деяких діях митних органів. Така ситуація спонукає до недотримання важливої однорідності як у меті рішення митних органів, так і в позиції підходу до питань, які вивчають під час оскарження рішення щодо коригування митної вартості. Це впливає на уникнення сплати митних платежів і спонукає суб'єктів до недовірливого ставлення щодо об'єктивності їх стягнення митними органами [36].

Таким чином, зазначені проблеми стягнення митних платежів і надання тарифних пільг суттєво впливають на роботу митних органів, на розвиток зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання, довіру громадян до держави та Митниці й іноземних партнерів. Через це необхідно вдосконалювати роботу ДМСУ, що буде розглянуто в наступних підрозділах.

3.2. Зарубіжний досвід проведення митно-тарифної політики

Основне завдання митних органів у світі є пришвидшення товарообігу та консолідація економічних зв'язків між країнами, при цьому, забезпечуючи безпеку для економіки держав [37]. Україна має вдосконалювати проведення митно-тарифної політики задля успішної співпраці з іншими країнами, які мають сталий розвиток. І саме тому варто розглядати досвід іноземних країн, щоб запозичити знання, навички, компетенції та виправляти помилки у роботі митних органів.

Зараз основними пріоритетами зовнішньоекономічної діяльності України виступають економічні, соціальні та політичні зміни, і це повною мірою має зв'язок із членством у Європейській асоціації. За умов політичної й економічної нестабільності в Україні має особливу актуальність проблема регулювання державою різних видів діяльності, у тому числі зовнішньоекономічної, адже обсяги зовнішньої торгівлі протягом останнього десятиліття значно перевищують обсяги сукупного суспільного продукту резидентами нашої країни [38].

Митно-тарифне регулювання експортно-імпортних операцій розвинутих країн світу зазвичай має відповідність рекомендаціям міжнародних організацій. Країни з ринковою економікою задля стимулювання надходження капіталу до них стягують мито лише при імпорті, а при експорті його не справляють, як приклад, у Сполучених Штатах Америки навіть є законодавча заборона. У цілому більша частина високорозвинених країн і країн, що мають перехідну економіку впроваджували на всіх етапах свого розвитку подібну одна до одної зовнішньоекономічну політику, яка зробила привабливим експорт готової продукції, знизила вивіз сировини й заохочувала імпорт саме комплектуючих деталей та матеріалів для розвитку особистої індустрії [39].

Як приклад, Китай має механізм для мотивування до експорту, він полягає у наданні численних пільг підприємствам і підтримку під час здійснення операцій експорту продукції (чи товарів), а у цей же час пільги для імпортерів є

забороненими, а також запроваджені додаткові тарифи при прискоренні митного оформлення.

Іспанія має подібну до української політику стягнення митних платежів. Експорт товарів та послуг не підлягає справлянню ПДВ, а от при імпорті має стягуватись даний податок, але за вартістю, яка підлягає оподаткуванню, враховується ціна, що є запропонованою продавцем, і додатково всі інші митні платежі, котрі повинні бути оплачені. З юридичної точки зору зазначена процедура затверджена як специфічний вид операцій, до яких використовується нульова ставка податку. І, як результат, експортери не мають звільнення від документального оформлення всіх операцій у податкових органах.

У Німеччині податок на додану вартість називається податком з обороту імпорту. Він виступає як акциз згідно до «Положення про податки, збори, мито та імпортий податок» відповідно до митного законодавства. Стягнення податків реалізується через федеральне Митне управління Німеччини. Метою стягнення даного виду податку є адаптація товарів третіх країн (які були звільнені від податку країни-експортеру) до оподаткування ПДВ, який використовується до відповідних вітчизняних товарів [39].

Болгарія має членство в ЄС і для цього мала реформувати митно-тарифну систему. Митний контроль за стягненням податків здійснює Міністерство фінансів. Іноземні туристи мають право отримати повернення 20% ПДВ за системою «Tax Free», що допомагає пожвавити туризм країною, хоча покупка має бути зроблена в одному магазині і на суму від 1000 BGN [40].

Митна система Японії є такою ж розвиненою, як і країна, й відповідає її репутації. Тарифно-митне бюро в Японії очолює Генеральний директор, який безпосередньо або опосередковано керує всіма органами митної системи. Країна має найбільш розвинену та диверсифіковану в світі систему державного страхування для торгівлі та інвестицій, яка досить широко обмежує інтереси національний операторів від різноманітних ризиків у торгівлі. Квоти на імпорт у Японії поширюються на 77 різноманітних товарів, які наведені у відповідному Законі [40].

Всесвітня митна організація (ВМО) у червні 2018 року оприлюднила *Strategic leadership in information technology* – Стратегічне керівництво у сфері інформаційних технологій (СК), в якому є рекомендації на рахунок використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІТ) у роботі митних органів. СК за структурою має 4 глави та один додаток [41].

Вказана концепція регламентує стратегічний підхід щодо сприяння підтримці реформування митного і транскордонного регулювання, в основі якого лежать інформаційні технології митних адміністрацій, що мають на меті використання ІТ у рамках інструментів, методів та принципів керівництва, які є рекомендованими ВМО. Винайдена модель так званої «зрілості цифрової митниці» передбачає в собі підхід за певними етапами до застосування ІТ-технологій та створюється на розумінні, що всі країни знаходяться на різних рівнях розвитку ІТ, і в них зазвичай часто різні національні пріоритети і незначний рівень забезпечення ресурсами.

У додатку до СК зафіксована інформація щодо нормативно-правових і управлінських актів, які регламентують питання «цифрової митниці»; також він має рисунки, схеми, текстовий матеріал, що допомагає користувачам зрозуміти і керуватися питаннями, що часто розглядаються у СК [41].

Одним із найкращих прикладів у світовому рейтингу щодо ефективності митних адміністрацій виступає Митна служба Сінгапуру, котра функціонує у складі Міністерства фінансів і своє основне завдання розглядає у створенні вигідних умов для зовнішньоекономічної діяльності, полегшення митних процедур, контроль за доходами держави у галузі ЗЕД. Остання серія реформ Митної служби Сінгапуру скінчилася 1 квітня 2003 року, тоді було створено єдиний контролюючий орган, у компетенціях якого є повноваження щодо управління митом і акцизами, завданнями органу є контроль за дотриманням митного законодавства, мотивація для розвитку торгівлі, перевірка суб'єктів ЗЕД, сортування та аналіз даних торговельної та митної статистики, видача дозволів та ліцензій, протидія ухиленню від сплати митних платежів.

Основним секретом успішності Сінгапуру в галузі митного регулювання являється постійне покращення інформаційного забезпечення його діяльності й постійне користування ІТ-технологіями. Варто зазначити, що цей процес мав початок ще у 1980 році, за часів, коли при Міністерстві фінансів створили національну раду із питань комп'ютеризації. Результат цієї діяльності полягає у тому, що вже у 1986 році відбулося створення першої в усьому світі електронної загальнонаціональної системи для подачі торговельної та митної документації за принципом «Єдиного вікна», яка у тестовому режимі почала працювати вже 1 січня 1989 року, а у повному обсязі – із червня того ж року й отримала назву «TradeNet». За допомогою даної інноваційної системи було знижено фінансові витрати та часу декларантів, але в той же час і зросла ефективність та швидкість роботи контролюючих органів митниць [41].

Після впровадження зазначеної інновації Сінгапур побудував новітню систему інформування для суб'єктів ЗЕД за всіма групами митних питань. Сюди входили онлайн консультації для будь-якого користувача на рахунок переміщення товарів, транспортних засобів через митні кордони країни. Також було винайдено спеціальний ігровий застосунок, який міг допомагати у вивченні митних правил для переміщення товарів закордон.

Кожна країна має свої правила проведення митно-тарифної політики і головними інструментами її реалізації є саме митні платежі та тарифні пільги. Більшість країн для стимулювання експорту чи імпорту вводять митні ліміти на міжнародні відправлення, тобто обмежують вартість тих товарів, які матимуть знижки чи анулювання сум митних платежів.

У табл. 3.1 подано інформацію щодо ряду розвинених країн, де існують митні ліміти та їх суми для відправлень товарів. Також у даній таблиці зазначені види митних платежів, які не потрібно сплачувати.

Таблиця 3.1 – Митні ліміти та граничні суми для відправлень товарів у розвинених країнах

Країни	Митні ліміти	Зміни у сплаті митних платежів
США	до 800 USD	звільнені від оплати митних зборів
Австралія	до 1000 AUD (≈ 639 USD)	не обкладається ні митом, ні податком з продажів
Бразилія	менше 50 USD	без митного збору та податку для фізичних осіб
Великобританія	до 135 GBP ($\approx 160,15$ USD)	не стягується мито, але обкладаються ПДВ
Канада	20 канадських доларів і менше	ввезення без мита та податків при імпорті з будь-якої країни
Японія	до 10000 JPY (≈ 68 USD)	звільнені від оплати митних зборів і податку з продажів
Австрія, Бельгія, Болгарія, Греція, Ірландія, Іспанія, Італія, Естонія, Кіпр, Латвія, Литва, Люксембург, Мальта, Нідерланди, Німеччина, Польща, Португалія, Румунія, Словаччина, Словенія, Угорщина, Фінляндія, Франція, Хорватія, Чехія, Швеція	до 150 EUR	не стягується мито, але товари обкладаються ПДВ
Аргентина	до 25 USD в рік	звільняються від сплати будь-яких мит
Швейцарія	подарунки від приватних осіб до 100 швейцарських франків	усі види товарів, які ввозяться з-за кордону, повинні бути зареєстровані та сплачені мито та ПДВ, за винятком листівок та листів із текстовими повідомленнями (без вартості товару)
Венесуела	до 100 USD	звільняються від сплати будь-яких мит
Данія	до 1150 DKK (≈ 155 USD)	не обкладаються митом, але обкладаються VAT-податком (ПДВ)
Ізраїль	до 75 USD	звільнені від оплати будь-яких зборів
	до 500 USD	не стягується мито, але товари обкладаються податком з продажу
Нова Зеландія	1000 NZD (≈ 607 USD)	одержувач звільняється від оплати будь-яких зборів

Джерело: складено автором на основі [42]

Слід зазначити, що такі країни як Ангілья, Багами, Барбадос, Беліз, Бенін, Ботсвана, Бруней Даруссалам, Буркіна-Фасо, Бурунді, Гаїті, Гана, Гонконг, Гайана, Гамбія, Гібралтар, Гренада, Конго, Джибуті, Домініка, Домініканська Республіка, Еритрея, Ефіопія, Єгипет, Індія, Камбоджа, Камерун, Катар, Кенія, Кірібаті, Колумбія, Комори, Кувейт, Кюрасао, Лаос, Ліберія, Мадагаскар, Макао, Малаві, Мальдіви, Мартиніка, Мозамбік, Намібія, Нігерія, Нікарагуа, Оман, Перу, Південна Африка, Сальвадор, Шрі-Ланка вимагають, щоб вхідні міжнародні відправлення обкладалися митними платежами і податками [42].

Кожна із вищезазначених країн мають розвинену систему контролю за митними органами, новітні технології, які допомагають пришвидшувати роботу митників; створюють союзи з іншими державами для покращення зовнішньоекономічних зв'язків; створюють умови для розвитку внутрішнього ринку для забезпечення належної конкурентоспроможності; стимулюють туризм та експорт, врівноважують надмірний імпорт та встановлюють квоти для окремих товарів чи послуг тощо. Автор вважає, що такий досвід варто використовувати при стягненні митних платежів з урахуванням надання тарифних пільг в Україні.

3.3. Напрями удосконалення справляння митних платежів і надання тарифних пільг в Україні

Сучасний світовий ринок є мінливим та має багато викликів для багатьох країн, а особливо для тих держав, які мають перехідну економіку та стоять на шляху розвитку. Тому для України питання удосконалення стягнення митних платежів і надання тарифних пільг має особливу актуальність.

На жаль, з 24 лютого 2022 року в Україні більшість політичних, економічних та соціальних процесів зазнали змін, існують значні руйнування критичної та соціальної інфраструктури, змінилися логістичні шляхи та спостерігається загальний економічний спад. І звісно ж, така ситуація має

негативний вплив на якість стягнення митних платежів у кількісному та якісному аспектах і зниження ефективності застосування тарифних пільг.

Разом з тим Україна прагне інтегруватись до Європейського Союзу, що само по собі зумовлює створення умов митного адміністрування та контролю за стандартами розвинених держав ЄС. Саме для цього було розглянуто досвіди країн, що мають успішне реформування митної системи країни після вступу до Європейського Союзу.

Вже давно говорять про необхідність створення певного механізму для реалізації дещо різних за формою, проте пов'язаних за метою функцій — створення умов для економічної і митної безпеки, протидія контрабанді й порушенням митного законодавства. І варто розглянути, які саме дії має виконати Державна митна служба України для того, щоб здобути право бути інституційно сильною, ефективно захищати економічні інтереси держави та стимулювати розвиток економіки загалом, а не тільки наповнення бюджету за рахунок стягнення митних платежів [43].

Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України та Державна митна служба України для цього мають вжити наведені нижче заходи.

1. Створення відокремлених підрозділів в структурній організації ДМСУ, котрі будуть забезпечувати організацію і контроль за здійсненням митної справи. Наприклад, моніторинг митного пост-аудиту й контролю за правильним стягненням митних платежів та правомірним наданням тарифних пільг, проведення аналітичної роботи, у тому числі митної статистики, міжнародної класифікації товарів, автоматичне визначення країни виготовлення товарів, використання заходів саме нетарифного регулювання [43].

Крім цього, необхідне створення окремих підрозділів, які займаються розвитком інформаційних технологій, вдосконаленням захисту прав інтелектуальної власності, дотриманням контролю за міжнародними пересиланнями товарів військового і подвійного використання, організація і

контроль за діяльністю транзитних перевезень та міжнародним митним співробітництвом.

Також створення підрозділів із підготовки кадрів, вдосконалення митної інфраструктури із зростанням чисельності особового складу, впровадження організаційних змін на Митницях. Це все гарантуватиме побудову управлінської прямої за функціональними напрямками у межах центрального органу та територіальних апаратів управління [43].

2. Необхідна побудова конкретної системи підпорядкування у питаннях організації і контролю здійснення митної справи та прийняття рішень на рівні центрального органу щодо надання тарифних пільг, створення методичних рекомендацій для правильного та коректного присвоєння певних пільг.
3. Аргументоване поповнення особового складу підрозділів Митниць, де здійснюється митне оформлення, насамперед у пунктах пропуску на державному кордоні задля уникнення неправомірних дій з боку працівників на рахунок стягнення митних зборів чи надання тарифних пільг [43].
4. Дієва організація взаємодії митних органів й правоохоронних органів з ціллю опору правопорушенням на Митницях з приводу несплати митних платежів та незаконного надання тарифних пільг і всім проявам небезпечної для суспільства контрабанди в межах діючого законодавства.
5. Повне залучення громадських рад, профільних асоціацій для бізнесу й інших профільних інститутів суспільства до справ з протидії правопорушенням на митницях і значне скорочення схем із незаконного ввезення товарів методом підписання меморандумів, впровадження спільних робочих і селекторних нарад [43].

Також варто зауважити, що і Верховна Рада України повинна на законодавчому рівні виконати певні дії, щоб наша країна мала можливість проводити ефективну митну політику зі справляння митних платежів та надання

тарифних пільг. Варто ухвалити загалом законопроекти, котрі схвалені в першому читанні. Наприклад, «Про спільний режим транзиту» №9532 (для старту тестування нового різновиду транзиту та приєднання до конвенції NCTS) і №7473 (для створення в Україні Інституту авторизованого економічного оператора) [43].

Також для вирішення проблем, що виникають під час здійснення митного пост-аудиту, що було зазначено у підрозділі 3.1 цього розділу, важливо вирішити проблему «надмірної фіскалізації» Митниці та створити баланс між стимулюванням торгівлі і контролем за операціями суб'єктів ЗЕД, це можна зробити наступним чином [35]:

- 1) Створення та подальше удосконалення умов щодо отримання Україною попередньої інформації від митних органів країн-членів ЄС про товари, які є об'єктами для експорту на територію України з країн Європейського союзу. Наразі митні органи України за конкретними проблемами здійснюють обмін попередньою інформацією з Польщею, Молдовою, Словаччиною, Угорщиною, Румунією, та деякими державами-членами ГУАМ. Це дозволить швидше робити перевірки при митному контролі та оперативно розраховувати суми митних платежів і тарифних пільг до товарів ще до їх прибуття до Митниці.
- 2) Поетапний перехід до адміністрування митних платежів згідно результатів пост-аудиту [35].

Варто у черговий раз підкреслити, що Україна стоїть на шляху вступу до Євросоюзу і активно реформує галузі народного господарства, у тому числі митну справу.

Автор КБР пропонує сформулювати рекомендації щодо напрямів удосконалення справляння митних платежів і надання тарифних пільг на основі висновків Єврокомісії таким чином, що для їхнього виконання Україна має здійснити такі подальші кроки для створення умов до вступу до ЄС[44]:

- вдосконалювати ІТ-системи для надання авторизації при митному оформленні, створювати програми для автоматичного стягнення митних платежів та надання тарифних преференцій;

- узгодити митне законодавства України із законодавством Європейського союзу (варто розробити близько 20% правової бази України в митній сфері відповідно до правил ЄС і порівняти положення діючого Митного кодексу України із Митним кодексом ЄС) задля зменшення розбіжностей у стягненні митних платежів та зборів в Україні та країнах ЄС;
- покращити якість наявних процедур і методів роботи у певних операційних сферах щодо стягнення митних платежів задля удосконалення імплементації та дотримання митного законодавства, що є адаптованим до вимог ЄС;
- мінімізувати й усунути відмінності у напрямку захисту прав інтелектуальної власності.

Україна зможе виконати всі ці рекомендації у напрямку європейської інтеграції за допомогою плідної роботи Міністерства фінансів України та Державної митної служби України, виконуючи Програми Європейського союзу, із підтримкою Команд підтримки реформування при Міністерстві фінансів України та ДМСУ [44].

Таким чином, Україна вже активно йде по шляху вдосконалення ефективності роботи митних органів щодо стягнення митних платежів і надання тарифних пільг, проте у той же час є багато проблем, над якими потрібно плідно працювати. Тому варто використовувати зазначені вище рекомендації, щоб активно та плідно розвивати митну систему України для покращення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання, у тому числі щодо справляння митних платежів і надання тарифних пільг.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження щодо організації справляння митних платежів і надання митних пільг можна зробити наступні висновки:

- митні платежі – це різновид податкових платежів та інших зборів, які згідно з Податковим та Митним кодексами України сплачуються під час переміщення товарів через митний кордон України, відповідальність за їх стягнення несуть контролюючі органи;
- тарифні пільги є важливим інструментом у стимулюванні зовнішньоекономічної діяльності, адже зниження обсягів сплати митних платежів робить імпорт товарів більш вигідним, що може сприяти збільшенню обсягів зовнішньої торгівлі, утворенню кращих ринкових зв'язків між державами. Також сюди можна віднести збільшення експорту вітчизняних товарів за рахунок надання тарифних пільг в інших країнах;
- запровадження дієвих заходів щодо осучаснення адміністрування та контролю за сплатою митних платежів тісно пов'язане з великою часткою їх надходжень до Державного бюджету України. В умовах сьогодення одним із основних завдань під час організації сплати митних платежів і надання тарифних пільг є, перш за все, удосконалення митного законодавства України відповідно до правил і норм податкових систем країн, з якими Україна співпрацює на міжнародному ринку;
- основною проблемою для оцінки організації митних платежів та тарифних пільг є те, що показників та індикаторів існує велика кількість і вони відрізняються за структурою, характеристикою зовнішньоекономічних потоків торгівлі. Вчені мають різні думки щодо групування показників ефективності роботи Митниць кожної держави саме із цієї причини. При цьому складові елементи показників не можуть бути відокремленими від інших галузей економіки, адже існують причинно-наслідкові зв'язки, що й

впливають на важливість та результативність відповідних індикаторів і показників;

- тарифні пільги у порівнянні з іншими інструментами державної політики не можуть мати окремих показників чи індикаторів, котрі показують їх ефективність. Це пов'язано з кількома причинами: складно визначити наслідки застосування певних видів тарифних пільг, адже на ситуацію мають вплив кілька факторів (наприклад, курс валют, ціни на світовому ринку, рівень конкуренції в окремих секторах економіки тощо); вплив тарифних пільг має багатосторонню дію, адже тарифні пільги можуть збільшувати обсяги імпорту і при цьому зменшувати ціни для кінцевих споживачів, але і не «пригнічувати» вітчизняних виробників;
- у перший рік повномасштабної війни скрутне становище, у якому опинилася наша країна, мало вплив на зовнішньоекономічну діяльність і, як результат, відбулося зменшення частки митних платежів як основного джерела бюджетних доходів;
- економіка України, як і обсяги стягнення митних платежів та надходжень їх до бюджету, до 2022 року мала тенденцію на зростання та стабілізацію, проте розпочатий військовий конфлікт Росією завдав значних збитків, що відобразилося на кожній галузі народного господарства;
- тарифні пільги дозволяють українцям жити якісніше та ввозити іноземні товари більш вигідно, проте від цього страждає внутрішній фінансовий ринок, тому Уряд у 2023 та 2024 роках підвищує тарифи, захищаючи вітчизняного виробника, та зменшує пільги для імпорту тощо;
- митно-тарифне регулювання експортно-імпортних операцій розвинутих країн світу зазвичай має відповідність рекомендаціям міжнародних організацій. Країни з ринковою економікою задля стимулювання надходження капіталу до них стягують мито лише при імпорті, не справляючи його при експорті, а у Сполучених Штатах Америки навіть є відповідна законодавча заборона;

- запропоновані напрями удосконалення організації сплати митних платежів і надання тарифних пільг в Україні допоможуть вирішити основні проблеми і дадуть змогу усунути відповідні недоліки, а також стимулюватимуть розвиток національної економіки та допоможуть вивести її на новий рівень навіть у період воєнного стану в Україні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Дата звернення 10.03.2024).
2. Митні платежі. URL: <https://www.pharmencyclopedia.com.ua/article/1439/mitni-platezhi> (Дата звернення 10.03.2024).
3. Мито, його види та ставки. URL: <https://zhmerinka-adm.gov.ua/news/mito-jogo-vidi-ta-stavki-> (Дата звернення 11.03.2024).
4. Митні платежі: види та класифікація. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/law/9834/> (Дата звернення 11.03.2024).
5. Митні платежі. Види митних платежів. URL: <https://ua-broker.com/shcho-potribno-znaty/mitni-rezhimi-mitna-deklaratsiya-mitna-vartist-vidi-mitnih-deklaratsiy/mitni-platezhi/vidi-mitnih-platzhiv/>. (Дата звернення 13.03.2024).
6. Митний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
7. Державна податкова адміністрація України, Лист від 05.06.2009 р. N 11930/7/21-0117. «Про оподаткування акцизним збором». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/GDPI9594> (Дата звернення 13.03.2024).
8. Акцизний збір. URL: <https://buklib.net/books/35112/> (Дата звернення 28.03.2024).
9. Що таке ПДВ? URL: <https://zkg.ua/shcho-take-pdv-use-shcho-potribno-znaty-pidpriyemtsiu-v-ukraini/> (Дата звернення 28.03.2024).
10. Усе про ПДВ. URL: <https://online.novaposhta.education/blog/vse-pro-pdv>. (Дата звернення 28.03.2024).
11. Тарифні пільги (преференції). URL: <https://studentam.net.ua/content/view/6040/93/> (Дата звернення 29.03.2024).
12. Адміністрування митних платежів в умовах реформування митної політики держави. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/41781/1/aref-prokipchuk-na-sait.pdf> (Дата звернення 30.03.2024).

13. Постанова Кабінету Міністрів України від 21 травня 2014 р. № 236. Положення «Про Державну фіскальну службу України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2014-%D0%BF#n11> (Дата звернення 30.03.2024).
14. Адміністрування митних платежів як фінансово-правова категорія. URL: http://www.law.stateandregions.zp.ua/archive/1_2019/28.pdf (Дата звернення 01.04.2024).
15. Законодавство України з питань державної митної справи та особливості його застосування. URL: <https://yuristy.sumy.ua/advokatskij-ispit/usna-chastina/37-13-byudzhetne-podatkovye-ta-mitne-zakonodavstvo/318-zakonodavstvo-ukrajini-z-pitan-derzhavnoji-mitnoji-spravi> (Дата звернення 01.04.2024).
16. Міжнародні договори України, що регламентують співробітництво з питань митної справи. URL: <https://dpsu.gov.ua/ua/Mizhnarodni-dogovori-Ukraini-shcho-reglamentuyut-spivrobitnictvo-z-pitan-mitnoi-spravi/> (Дата звернення 03.04.2024).
17. Закон України № 2697-IX «Про Митний тариф України» набирає чинності з 1 січня 2023 року. URL: <https://customs.gov.ua/en/news/novini-20/post/zakon-ukrayini-no-2697-ix-pro-mitnii-tarif-ukrayini-nabiraie-chinnosti-z-1-sichnia-2023-roku-1016> (Дата звернення 03.04.2024).
18. ЗАКОН УКРАЇНИ «Про єдиний збір, який справляється у пунктах пропуску (пунктах контролю) через державний кордон України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1212-14#Text> (Дата звернення 04.04.2024).
19. Система ключових індикаторів результативності діяльності органів міністерства доходів і зборів України. URL: https://prestige-ic.com.ua/storage/other/Kniga_Systema_kljuchovych_indykatoriv.pdf (Дата звернення 10.04.2024).
20. Методичні підходи до оцінки ефективності митного контролю. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/01/254.pdf> (Дата звернення 10.04.2024).

21. Крисоватий А.І. Сучасні виклики забезпечення митної безпеки в Україні: монографія. Тернопіль: Університетська думка, 2020. 179 с.
22. Ляшевська В.І., Сіладі К.Б., Подлипян І.В. Особливості митного регулювання в Україні та країнах ЄС. URL: http://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2019/5_2019/5.pdf (Дата звернення 16.04.2024).
23. Міністерство Фінансів – Державний бюджет України. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/state-budget> (Дата звернення 16.04.2024).
24. Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua/> (Дата звернення 01.04.2024).
25. Державний бюджет України за 2020 рік. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/current-year-budget-information> (Дата звернення 16.04.2024).
26. Державний бюджет України за 2021 рік. URL: <https://www.mof.gov.ua/uk/budget-process-projects-declaration> (Дата звернення 16.04.2024).
27. Державний бюджет України за 2022 рік. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/budget_2022-538 (Дата звернення 16.04.2024).
28. Державний бюджет України за 2023 рік. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/budget_2023-582 (Дата звернення 16.04.2024).
29. ВВП України зріс у 2023 році на 5,3% - Держстат. URL: <https://interfax.com.ua/news/economic/976659.html> (Дата звернення 17.04.2024).
30. Експорт та імпорт України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/gdp/eximp/> (Дата звернення 20.04.2024).
31. Пільги на ввезення автомобілів скасовані. Що буде далі? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/22/688417/> (Дата звернення 22.04.2024).

32. Імпорт товарів, важливих для опалювального сезону, звільнено від ввізного мита та ПДВ. URL: <https://www.pwc.com/ua/uk/publications/tax-and-legal-alert/2022/import-goods-important-for-heating-season.html> (Дата звернення 22.04.2024).
33. У 2022 році Держмитслужба перерахувала до держбюджету 300,8 млрд грн: чому не більше? URL: <https://customs.gov.ua/en/news/novini-20/post/u-2022-rotsi-derzhmitsluzhba-pererakhuvala-do-derzhbiudzhetu-3008-mlrd-grn-chomu-ne-bilshe-1062> (Дата звернення 23.04.2024).
34. Огляд змін в митному законодавстві України 2023 року: що нового? URL: <https://dchgroup.com.ua/ukr/mytne-zakonodavstvo/> (Дата звернення 24.04.2024).
35. Двобій з митними проблемами: чотири нищівні удари. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/08/9/650376/> (Дата звернення 28.04.2024).
36. Костянова О. В. Проблеми ефективності адміністрування митних платежів в Україні. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-10_0-pages-213_219.pdf (Дата звернення 30.04.2024).
37. Центр європейського та порівняльного права Міністерства юстиції України. Митне регулювання в ЄС та Україні: порівняльно-правове дослідження. URL: [https://just-dnipro.gov.ua/files/upload/files/3\(2\).pdf](https://just-dnipro.gov.ua/files/upload/files/3(2).pdf) (Дата звернення 05.05.2024).
38. Митно-тарифне регулювання як фактор забезпечення зовнішньоекономічної безпеки держави в умовах євроінтеграції. URL: <http://global-national.in.ua/archive/17-2017/22.pdf> (Дата звернення 05.05.2024).
39. Балицька Я.І., Фасолько Т. М. Проблеми митно-тарифного регулювання України та шляхи їх вирішення в умовах європейської інтеграції. URL: <https://conf.ztu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/06/277.pdf> (Дата звернення 07.05.2024).
40. Митна політика зарубіжних держав. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/33183/1/%D0%9F%D0%BE%D1%>

81%D1%96%D0%B1%D0%BD%D0%B8%D0%BA%20%D0%93%D1%83%D1%86%D1%83%D0%BB.pdf (Дата звернення 10.05.2024).

41. Фрадинський О.А., Брендак А.І. Зарубіжний досвід застосування митних інформаційних технологій. URL: <http://188.190.43.194:7980/jspui/bitstream/123456789/10209/1/%D0%86%D0%95-5-6-20-168-175.pdf> (Дата звернення 10.05.2024).
42. Митні ліміти в країнах світу: важливі аспекти та обмеження. URL: <https://skladusa.com/blog/customslimits/> (Дата звернення 12.05.2024).
43. Двобій з митними проблемами: чи можна перемогти? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2019/08/1/650203/> (Дата звернення 14.05.2024).
44. Україна отримала високу оцінку Єврокомісії щодо виконання вимог ЄС у митній сфері. URL: <https://www.vin.gov.ua/news/eukraina/52756-ukraina-otrymala-vysoku-otsinku-yevrokomisii-shchodo-vykonannia-vymoh-yes-u-mytanii-sferi> (Дата звернення 14.05.2024).